

KİTAPLAR

ORD. PROF. E. MARDİN: "Medeni hukuk cephesinden AHMET CEVDET PAŞA" İstanbul 1946. 367 - 16 sahife, 384 kuruş.

İstanbul Hukuk Fakültesi Medeni hukuk ordinaryüs profesörü ve değerli hukuk âlimimiz sayın Ebül'ula MARDİN son derece mühim bir eser yayımlamış bulunuyorlar: Ölümünün 50. yıl dönümü münasebetiyle Medeni hukuk cephesinden AHMET CEVDET PAŞA.

Bu kitap, Türk hukuk tarihinde kanun yapıcılık sanatının en büyük anıtlarından birisi olarak kalacak olan Mecelle'nin unutulmaz yapımcılarından AHMET CEVDET PAŞA'yı, engin ve bilgin şahsiyetinin bütün hatlarıyla tanıtan bir eserdir. Cevdet Paşa'nın yalnız hukukçu cephesini değil, onun bütün hayatını, üzerine tesir yapan türlü mahiyetteki âmilleri, Mecelle'nin hazırlanmasına sebep olan siyasi, iktisadi zaruretlere, bu esnada Fransız Code Civil'inin kabulü için uyandırılan cereyanın nasıl bertaraf edildiği, Mecellenin hazırlanmasında Cevdet Paşa'nın hissesi, Mecelle'nin tedvininde başlıca devreleri, Mecelle'nin meydana gelmesinde emekleri geçen başlıca zevatın hayat ve eserleri, bir kelimeyle Tanzimat devrinin bütün hukuk âlemini; en güvenilir kaynaklara dayanarak canlı ve kuvvetli bir üslupla izah eylemektedir.

Cevdet Paşa'nın hayatı ve Mecelle'nin tedvini ile uzaktan yakından ilgili her konuyu açıklıyan sayısız notlar, sayın müellifin vesikalara dayanan bir tarihçi, ilmî şüpheyle hareket eden bir bilgin sıfatiyle ne kadar titiz bir itina ile çalıştığını gösterdiği kadar hukukumuzun dününü şimdiden kaplamağa başlıyan karanlıklar üzerine açılmış birer aydınlık pencere vazifesini de görüyor.

Kitabı okuyanlar bir çok umumî kanaatlerin yanlış olduğunu, birçok yanlışlıkların doğrulttuğunu inandırıcı delillerin verdiği bir kanaat huzuru ile öğreneceklerdir.

Eserin ilk hususiyeti, hiç şüphesiz, Cevdet Paşa'nın büyük şahsiyetinde hukukçuluk cephesinin mevkiini salâhiyetle tayin eylesidir. Hukukçular için Cevdet Paşa herşeyden önce pek büyük bir hukukçu ve emsalsiz bir kanun yapıcısıydı. Fakat sayın müellif bu kanaatin yanlışlığını ortaya koymaktadır. Onun büyük şahsiyetini pek veciz bir şekilde anlatan ve kitabın ilk satırlarını teşkil eden şu veciz tasviri buraya nakledeyim: "*Abmet Cevdet Paşa*, hukuk ilmi adamı, bir fakih olmaktan ziyade yurtda hukuk ilminin gelişmesine büyük ölçüde çalışan, yürürlükteki hükümleri kanun haline çeviren, bizde kanunlaştırma usulünü yayan, Düsturları vücuda getiren, tarihî incelemelere ilmî istikamet veren, dilimizi zapt ve rapt altına alarak sadeleştiren, memlekette Kuran'ın basımına ait güvültülü meseleyi çözen, maliyemizin kullandığı yanlış takvim usulüne karşı ilk ilmî mücadeleyi açan, devrinde cumhurun güç ve karışık işlerini idarede müstesna reviyeti görülen değerli bir Türk bilgini ve pek mümtaz bir devlet ve siyaset adamıdır". (Sahife 7).

"Cevdet Paşa merhum ne Eşbah sahibi bir İbni Nüceym, ve ne son asırlarda yetişen fakihlerden bir İbni Abidin ve asrımızın afazılı fukahasından Karinâbatlı bir Ömer Hilmi Efendidir... Muhtelif ilimlere ait pek çok telifi bulunan Cevdet Paşa'nın fıkha dair Risaletü'lvefa gibi yazılmış küçük risalelerden başka eseri yoktur.

Mecelle'ye gelince, merhum bu kanun mecmuasını bazan kendi telifi olarak göstermiş bazan da müellifliği Mecelle Cemiyetine izafe eylemiştir. Halk ise Mecelle'yi Cevdet Paşa'nın eseri olarak tanır. Bu yüzden medihlerini, zemlerini hep merhum üzerine tek-sif ettirir. Halbuki Mecelle'nin müellifi şahıs değil, hey'ettir. Bu noktada her hangi bir tereddüde mahal yoktur". (Sahife. 8 ve 11 - 12).

Eserin ikinci hususiyeti Cevdet Paşa'nın, Tanzimatı takibeden devrenin bariz vasfı olan kanunlaştırma hareketinde oynadığı canlı ve faal rol pek açık bir şekilde belirtmesidir. Bu suretle, 28 Zilhicce 1274 tarihli Ceza kanunname-i Hümayununda bir emek hissesi olduğunu öğreniyoruz. Fakat bilhassa Arazi kanunu üzerindeki çalışmaların ne kadar önemli olduğunu şu satırlar pek açık bir şekilde hukuk tarihine mal ediyor: "Cevdet Paşa, Tanzimat meclisi âzalıği sırasında haftada iki gün devam ettiği Arazi Komisyonu reisliğinde ilk iş olarak memleketimizde araziye ait yürürlükte bulunan hükümleri kanun haline getirmiş, ve meşhur 1274 tarihli Arazi kanununu, Tapu nizamnamesini, Muvakkat Talimatnameyi hazırlamıştır. Bu eser Cevdet Paşa'nın memlekette hukuk sahasında en kıymetli ve muhallet yadigarlarıdır. *Yeni toprak kanunu bile ana hükümlerinde Arazi kanunun esaslı kaidelerinden mülbelm olmuştur.* Vaki Cevdet Paşa tatbik müddeti bakımından Mecelle'den daha muammer olan bu kanunla yeni bir kanun vücuda getirmiş değildir. Kadim kanunlarda işlene işlene müte-kâmil bir şekil alan ve 23 Rebiülevvel 1265 tarihli risale şeklinde toplanmasına izin verilen (Ahkâmı Meriye) adlı kitapta yazılı hükümleri tezhip ve muasır kanunlar neh-cine uygun bir hale ifrağ etmiştir. Şu halde Arazi kanunu Cevdet Paşa'nın ibdai bir eseri değildir. Fakat Ahkâmı Mer'iyeye edebî bir fahrü şeref halesi olabilir. Hele merhumun nizamnamesiyle talimatındaki daima hayranlıkla temaşa edilecek olan nüfuzu nazarını ve esaslara her noktada sadakatini ve hükümler arasındaki umumî ahengi, tenazuru takdir etmemek mümkün değildir. Düşünelimdir ki bir asra yakın bir müddet en yüksek müesseselerimizde tedris ve bazan tenkidedici nazarlarla tetkik ve tahlil olunan bu mevzuatın zühul telâkki olunacak noktaları ne kadar azdır. Ve buna mukabil 1329 tarihinde ve müteakiben gayri menkul mallarımıza ait ve ıslah gayesine müstenit hükümlerde mütehasıslarca yapılan tadillerle memlekette derin tesirler ve iltiyam kabul etmez yaralar bırakan ne büyük hatalar işlenmiştir." (Sh. 49 - 50).

Usulu Muhakeme kanununa ait çalışmaları (Sh. 226 - 229), Mahkemeleri teşkil, (229 - 237), Nizamiye mahkemelerinden verilecek ilâmlarla vesikaların saklerini tes-bit, hukuk mektebini tesis, ecnebi imtiyazlarla mücadelesi, vükelâ meclisinde çalışmaları bahisleri, Cevdet Paşa'nın çok cepheli bilgin şahsiyetini hakkiyle belirtmektedir.

Fakat eserin asıl ağırlık merkezi Mecelle ve Cevdet Paşa'nın Mecelle ile ilgili çalışmalarına ayrılan incelemeleridir. 152 (45 - 227) sahife tutan bu tetkikat Ahmet Cevdet Paşa'nın Hanefî fikhından muktebes bir medeni kanun vücuda getirmek için mücadelelerini belirtmekle başlamaktadır. Bu mücadelelere ait sahifeler bizde ilk müdevven medeni kanunun hangi âmillerin eseri bulunduğunu, o devirde çarpışan iki zihni-yeti, yabancıların kanun yapma işimize bile ne meş'um surette müdahalelerde bulunduğunu göstermesi bakımından bilhassa dikkate lâyıktır.

Daha sonra Mecelle'yi tedvinin geçirdiği devreler ve her devrenin çalışma şekli, çalışmağa iştirak edenler, çalışmaların verimi, bu çalışmalar esnasında Cevdet Paşa'nın hayatı her noktada en muteber vesikalara dayanmak ve muhtelif kaynaklardan alınan bilgiler sıkı bir kontrol süzgecinden geçirilmek ve tenkidedilmek suretiyle (meselâ bak sah. 142 not 121) suretiyle - en ince teferruatına kadar işlenmiştir.

Mecelle ile ilgili kısmın içinde bu büyük eserin meydana gelmesinde iş birliği eden fakihlerin hayatı ve şahsiyetleri, Mecelle'nin telifinde hangi kitaplara iştirak eyledikleri büyük bir kadirşinâlıkla ortaya konmuştur. Bu suretle, müşterek bir eser olduğu ispat edilen Mecelle'nin mütevazî işçileri de hukuk tarihimize lâyük oldukları önemle geçmektedirler.

Sayın Müellif ilmî inceleme metodunun bütün icaplarına riayetle, Mecelle'yi tedvinde istifade edilen kaynakları da göstermişlerdir. Bu arada yüze yakın esere müracaat edildiğini öğreniyoruz - ki bu Mecelle'nin kendi devrinin ve hazırlanma şartlarının payı verildiği zaman - ne kadar ciddi bir emek mahsulü olduğunu açıkça göstermektedir. Esasen o devirde ilmiye sınıfının tabi olduğu kaidelerin de ne kadar ince düşünülmüş olduğunu bir "ehli kıyam" denilen güzide talebenin mevcudiyetinin ve münakaşalarının kabul edilmesi, İstanbul rüusunun ayrıldığı derecelerin 12 ye balığ olması... açıkça göstermektedir. Demek ki kaidelerin tatbikatı iyi değildi, baş vurulan kaynaklar yüzyılın icaplarına uygun düşmekten uzaktı.

Kitabın en dikkate lâyük sayfeleri arasında sayın müellifin Mecelle hakkındaki düşünceleri, kanaatimizce en başta yer almaktadır. Bu hususta en yetkili bilginimiz şöyle düşünüyorlar: (Mecelle tahrir bakımından eşi yazılamıyacak kuvvette bir şaheserdir. Fakat kanunlaştırma ve hükümler bakımından haklı olarak birtakım itirazlara mâruz kalabilir. Meselâ Mecellede kanun olmasına rağmen fıkıh kitaplarındaki usul aynen muhafaza edilmiş, kitaplar, baplar, fasıllar bu kitaplardaki tasnife göre ayrılmış ve her akitte ehliyet şartı tekrar olunmuştur). (Sah. 171).

Fakat sayın müellifin fikrince (hükümleri tedvinde dar bir çerçeve içinde hanefî mezhebi hükümleriyle iktifa cihetine gidilmesi) de bir hatâdır. Çünkü (iç siyaset endişesiyle ihtiraz ve tehaşi mesleği güdüldü. İşte bu yüzden Malikî mezhebindeki alacığın temliki ve borcun nakli gibi Roma hukukunda bile bulunmayan ve ilk olarak tedvini Alman medeni kanununa bir fahrü şeref vesilesi veren hükümlerden faydalanma vesilesi veren hükümlerden faydalanma fırsatı kaçırıldı). (Sah. 171).

Mecelle'de hüküm noksanları da şu suretle tenkid edilmelidir. (İcra akdinin mucirle müstecirin ölümünden ne yolda müteessir olacağı hakkında herhalde Mecelle'de mevkiî alması icabeden ana hükmü Bab-ı Alinin tereddüdü üzerine yazmaktan sarfı nazar etmek gibi kanun hazırlayanlara yakışmıyacak kadar bir zaaf gösterildi ve binnetice Borçlar kanunumuz mer'iyet mevkiine girinceye kadar şu mühim ve hergün olağan bir hâdisenin devletçe İcraı Akar nizamname ve kararnameyle idaresine sebebiyet verildi). (Aynı sahife).

Yine sayın müellifin kanaatine (hele menkul malın kabzından evvel bey'ine cevaz göstermiyen Hanefî fıkıhına uygun olarak yazılan madde ile Mecelle'ye en büyük fenalık yapıldı... Halbuki böyle bir satışa cevaz gösteren mezheplerden istifade pek âlâ mümkündür). Aynı sahife).

Sayın müellifin kanaatine bu eksiklerden kurtulmak mümkündür: (... Şu halde yalnız Hanefî mezhebine ait hükümlerle iktifa etmeyip yüzyılın ihtiyaçlarına cevap verecek diğer mezheplerdeki hükümlerden istiane ve hattâ icabederse, işaret ettiğimiz veçhile def'i mefasit celbi menafiden evlâdır ana kaidesine sadık kalarak, yeni garp hukukunun işlenmiş ve mütakâmil hükümlerinden istifade edip öz, millî bir medenî kanun vücuda getirmek düşünülen ve terviç edilen şekilden şüphesiz ki ehvendi ve Cevdet Paşa gibi memlekette büyük âlim olarak tanınmış kuvvetli bir şahsiyet için bunu yapmak az evvel yazdığımız veçhile hiç te güç bir iş değildi. Fakat yazık ki Cevdet Paşa merhum şahsan bu lüzuma kani değildi. Sadatı hanefiyyenin akvali muhtaresinden bir medenî kanun vücuda getirmeği dine hizmet biliyordu...) (Sah. 174).

Bununla beraber, bu eserin hangi şartlar içinde, hangi muazzam güçlüklerin yenilerek meydana getirildiğini belirten sahifeler nisbîlik ölçüsü elden bırakıldığı takdirde bir sosyal ve hukuki eserin hakkıyla muhakeme edilemeyeceğini de açıkça ve pek insafli bir şekilde ortaya koymaktadır (bakınız Sah, 174 - 176). Sayın müellifin kanaatlerine göre (memleketin o zamanki ahvâl ve şartına uygun ve devletçe takibolunan ana siyasetle hemahenk olan Cevdet Paşa'nın bu baptaki hizmetini, o zamanın tebeddülü ile ahkâmın tagayyürü inkâr olunamayacağı hakikatini nazara almaksızın ve muhitte şeraitin değişmesi yüzünden ahlâk esasına müstenit hükümlerden vazgeçilip bütün garp âleminin kullandığı menfaat silâhiyle tecehhüz zaruretinden münbahiş ve iktisadi muvazeneyi temin gayesine ve coğrafi durumumuzun ilcaatına dayanan hükümleri kabulün saiklerini düşünmeksizin gelişigüzel istihfaf etmek pek insafsızca bir hareket olur). (Sah. 177).

Sayın müellif Mecelle'nin meydana gelmesinde Cevdet Paşa'nın rolünü bir kere daha şu suretle belirtiyor: (Meseleleri cem ve tehzipte, tercüme ve tahrirde, kitaplara, baplara, fasıllara taksim ve sırayı tayin ve tertip hattâ tab ve neşirde merhumun büyük hizmetleri sebketmiş olabilir. Fakat İsviçre Medenî kanunu lâyhasını hazırlıyan Eugene Huber gibi tek başına mucip sebeplere müstenit bir kanun lâyhası vücuda getirmiş değildir... Keza Mecelle'nin ilk yüz maddesini teşkil eden ve küllî kaideler ve vecizeler şeklinde görünen kısmın kendi öz damgasını taşımakta bulunduğu yolunda... ileri sürülen tezi de teslim etmek güçtür. Çünkü bu vecizeler kısmen ahadisi şeriften ve kısmen de İlmi hilâf vazii Tesisünnazır müellifi Debus'den mülhem olarak İbni Nüceym'in yazdığı Eşbah eserindeki kaidelerden tercüme ve iktibas olunmuştur). (Sah. 185). Sayın müellif yüz kaidenin kaynaklarını ayrıca mukabilleri olan arapça kaide-ler ve alındıkları kitapları zikretmek suretiyle göstermektedir.

Bundan sonra Mecelle gibi mühim bir eser için iç ve dıştaki akislerini belirten sayın müellif (186 - 212), Mecelle'ye yapılan itiraz ve tenkidler üzerinde de durmaktadır. Esas olarak Mecelle'ye en çok hücum eden İstanbul Rus sefaretî tercümanı André Mandelstam'ın eserini seçmektedir. Mandelstam tarafından ileri sürülen ve ilk bakışta inandırıcı görünen tenkidler sayın müellif tarafından ince ve etraflı bir tahlile tabi tutulmakta ve birer birer ret ve cerh edilmektedir. Mecelle'nin (mebi, kablelkabız ba-yiîn yedine telef olursa müşteri hakkında bir şey tereddüb etmeyip zararı bayie olur, Madde 293) suretindeki kaidesi yine mecelle'de (münakit bir satışın mülkiyeti nakledeceğine dair hükmü ile ve bir şeyin hasarı malike racidir kaidesiyle tezat teşkil ettiğine dair yapılan tenkide verilen cevaba şu cihet de ilâve edilemez mi: Yeni İsviçre borçlar kanununa (ve onu takibeden yeni borçlar kanunumuza) göre satılan bir menkulün mülkiyeti teslim ile intikal eder, buna rağmen mebiin hasarı akdın inikadından itibaren müşteriye intikal eder. Demek ki, hasarın malike ait olacağı hakkındaki kaide bir tabîi hukuk kaidesi değildir. Bu itibarla Mecelle, akdın inikadı ile mülkiyetin müşteriye intikalini kabul, fakat bazı kabili müdafaa istinaden hasarın ancak kabızdan sonra müşteriye geçeceğini tesis etmiş olabilir.

Cevdet Paşa'nın zamanına ait mühim hadiseler hakkındaki intibalarına tahsis edilen kısa bir kısımdan sonra vesikalar kısmı bir ek olarak kitaba ilâve edilmiştir. Çok mufassal bahis üzerine fihrist, eserde geçen has isimlere ait alfabetik fihrist kitaptan istifadeyi çok kolaylaştırmaktadır. En sona konan resim ve kilişler pek nefistir.

CEVAT ABDURRAHİM GÜCÜN: NAZARİ VE AMELİ HUKUK DÂVALARI. II. KİTAP: MENKUL MALLAR VE BORÇLAR. Üniversite kitabevi İstanbul 1946. 928 sahife, ciltli 15 lira.

İstanbul Darülfünunu profesörlerinden ve Yargıtay birinci hukuk dairesi eski başkanı sayın CEVAT ABDURRAHİM GÜCÜN Nazarî ve amelî hukuk dâvaları umumî başlığını taşıyan eserinin ikinci cildini de yayımlamış bulunuyorlar.

Gayri menkul dâvalarına taallük eden kitap her türlü tahminin üstünde bir rağbet görmüştü. Memleketimizin esas itibariyle ziraî bir bünye taşıması, medeni kanunun yanında eski ve yeni birçok hükümlerin uygulanması, müdevven olmanın ve menşei itibariyle pek eski devirlere kadar uzanan bazı taammüllerin hâlâ mer'î olması gayri menkul hukukunu anlaşılması güç bir alan haline getirmişti. Bu hukukun tatbikatına nezaret eden yüksek yargı dairesinin başkanı sıfatıyla sayın müellif tarafından çıkarılan eser her bakımdan çok faydalı olmuştur.

Menkul mallar ve Borçlar hukukuna tahsis edilen ikinci cilt de birinci cildinin hususiyetini teşkil eden vasıfları arz ediyor. Biz bu vasıfların başında sayın müellifin hemen her mesele hakkında ileri sürdüğü şahsî görüşleri buluyoruz. Hepsine iştirak etmekten uzak olmakla beraber bu şahsî mütalâaların kuvvetli bir tenkit zihniyetine dayanan ve umumiyetle kabul edilip münakaşa bile edilmeyen bazı meseleler üzerine dikkati çeken faydalı birer remarque teşkil ettiği kaniiz. Bir misal vermiş olmak için Borçlar kanunun 22. maddesi hakkındaki tenkidini görelim: (Maddenin birinci fıkrası hayli düşüncelere mütehammildir. Bir akdin inşası yaidinin muamelâta muteber tutulması elbette anın ihmalinden ve falik suretini iktisap etmediğinden bahisle lâğiv sayılmasından evlâdır. Ancak muteber olur da ne olur?. Madde sarahâtı hâvi değildir. Yani bu vaiden nükul halinde mevud akit inşa edilmiş addolunur mu? Meselâ beyi vadedilmiş, satılması şey velev hâkimin hükmü ile olsun mevudunlehin mülkiyetine geçirilmesi neticesini doğurur mu?... Yoksa vaitten nükûlun neticesi tazminat mıdır? Maddede sarahat yoktur...) Mamafih sayın müellifin zikrettiği 7/2/1945 tarihli genel kurul kararına bey vadi, diğer tarafa mahkemede bağıtın yapılmasına hüküm verilmesi için dâva açmak yetkisini verir (sahife 243). Demek ki Yargıtay, vadin esas akdin inşası için dâva açmak hakkından başka bir hak vermediği düşüncesindedir. Bununla beraber, gayri menkul satış vaitlerinde bu içtihat esas mukaveleyi yapmayan taraf aleyhine, tescili talep için ikinci bir dâva açmak külfetini yüklemeyecek midir?. Bu sebepten gayri menkul satış vaitlerinde nükul eden taraf aleyhine açılan dâvada vait muteber olduğu ve nükul için haklı bir sebep (hattâ hiyle, ikrah) bulunmadığı takdirde gayri menkulün doğrudan doğruya müşteri namına tesciline karar verildiği ve kararların Yargıtay III. hukuk dairesince tasdik edildiğini öğrenmiş, fakat bu kararları maalesef bizzat görmek fırsatını bulamadık.

Kitabın diğer hususiyetleri, her maddenin bir amelî misalle izah edilmiş olması, her maddenin eski hukuktaki hükümlerle mukayesesi (daha doğrusu, tekabül eden eski hukuk kaidesinin her madde altına yazılması ve icabında izah edilmesi), mevcut Yargıtay kararlarının bazen tenkidî mülâhazalarla birlikte dercedilmiş bulunması, nihayet ana kanunlar dışında kalmakla beraber tatbiki önemi çok büyük olan bazı hususi kanunlara ve bunlara müteferri mahkeme içtihatlarına mümkün olduğu kadar kitapta yer verilmiş olmasıdır.

Açık bir dille ve zengin kaynaklara dayanarak yazılmış olan bu eserin hukuk kütüphanemizde kendisine has bir yer aldığı muhakkaktır.

Fikret ARIK

Prof. Dr. Hüseyin AVNİ GÖKTÜRK: "BORÇLAR HUKUKU, I. KISIM: BORÇLARIN UMUMİ HÜKÜMLERİ". Ankara 1947. 360 Sah. 700 kuruş

Ankara hukuk fakültesinin değerli profesörlerinden sayın Dr. Hüseyin Avni GÖKTÜRK, Türk hukuk kütüphanesine sistematik eserler verme hususunda daha 1937 yılında *Miras hukuku* adlı eserini verdiği sırada kendi kendisine ve Türk hukuk efkârı umumiyesine yaptığı vadi tutmuş bulunuyor: Medenî hukuk hakkında neşrettiği ve tamamlanmasına pek az bir şey kalan eserinden sonra şimdi borçlar hukuku alanında, aynı fikrin başarılması yoluna girmiş bulunmaktadır. Gerçekten, ilk yarım cildini yayımladığı BORÇLAR HUKUKU, "borçlar kanunumuzu öğrenenlere göre yazılmış, anlaşılması kolay, ve kanunun bütün hükümlerini evvelâ öğrencilerin sonra da hâkimlerin ve avukatların ve bütün hukuk müntesiplerinin kolaylıkla hazmedebileceği birtakım prensipler koyan sistematik" bir eser hüviyetiyle, hukuk kütüphanemizde esaslı bir ihtiyacı karşılamaktadır.

Sayın müellif bu eseri hazırlarken İsviçre'de Bern hukuk fakültesinin çok değerli medenî hukuk profesörü ve Zeitschrift des bernischen Juristenvereins (Bern hukukçular derneği dergisi) adlı mühim mecmuanın uzun yıllardan beri başyazarı bulunan Dr. Theo GUHL'ün *Das Schweizerische Obligationenrecht* adlı gerçekten son derece sistematik ve ilmî eserinden geniş ölçüde faydalanmış bulunmaktadır.

Fakat eser sadece bir nakilden ibaret değildir. Sayın profesör, Profesör Ghul'ün kitabını esas tutmakla beraber bu tatbiki yaparken İsviçre Borçlar hukukunun ticaret ve poliçe hukukunu ilgilendiren hükümleri tamamen bertaraf ederek onun yerine Ticaret kanunumuzun hükümlerini koymuş, eserin müsaadesi nispetinde bütün mevzuatımızı gözönünde tutmağa çalışmaktadır.

Diğer taraftan "Kazaî tatbikatın olduğu gibi hukuk öğretiminin esasının da kanun olduğunu ve öyle kalması zaruri bulunduğunu" kabul eden sayın müellif kitapta ileri sürülen veya açıklanan prensiplerin yanı başlarında kanun maddelerine sayısız yollamalar yapmıştır. Fakat kanunun yorumlanmasında gramerci ve lâfza bağlı tefsir tarzından kaçınılmış, Federal mahkemenin ihatalı, bilgili ve kavrayışlı tatbikatından geniş ölçüde faydalanılmıştır.

Türk mahkeme içtihatlarının bu basımda yer almamasını sayın müellif şu suretle izah etmektedir: "bu ilk basımda hukuk tatbikatımıza fazla yer vermediği, hem borçlar kanunumuzun İsviçredeki anlaşılış tarzını iyice aksettirebilmek bakımından hem de eserin hedefi ve ölçüsü bakımından uygun bulmadık. Bu ciheti, şayet bu kitabın daha geniş kadroda bir başka basımı müyesser olursa, orada ele almak emelindeyiz".

Biz bunu candan temenni ediyoruz. Çünkü mahkemelerimizin hele Yargıtay'ın birçok meselelerde kanunlarımızı anlayışı artık bir durulma ve kararlaşma devresine girmek manzarası gösteriyor. Son birkaç yıl içinde çıkan tevhidî içtihat kararları bu bakımdan çok mânâlıdır. Bu kararlar İsviçrede tatbikat ve nazariyatın vardığı neticelerden oldukça farklı ve çok kere hiç te isabetsiz olmıyan görüşler getirmiştir. Bir misal zikrederim: şufa dâvalarında hisse adedinin mi yoksa adedi ruusun mu esas tutulacağı meselesinde Yargıtay, İsviçre'de doktrinde müdafaa edilen görüşün aksine olarak adedi ruuşu esas tutmuş ve bu kararını kanaatimizce kuvvetli, mantıkî, amelî delüllere istinat ettirmiştir. Borçlar hukuku alanında aynı hâdisenin misallerini bulmak kolaydır.

Eserin medenî hukuk mukavelelerine ayrılan ikinci kısmının da bir an önce, yayımlanmasını temenni ederiz.

Fikret ARIK

SABRİ AKSÜYEK: "KANUNİ MİRASCILAR". Adana 1947. 159 sah. 350 kuruş.

Adana asliye birinci hukuk yargıçı bay Sabri Aksüyek medeni kanun hükümlerine göre yeniden tedvin edilecek hükümlerle kesin ve açık bir şekilde tesbit edilmedikçe tüphanemizin en fakir kısmı eğer aldanmıyorsak miras bahsidir. Bunun mühim bir sebebi var. Memleketimizde ölüme bağlı tasarruflara rağbet pek azdır.

Kanunî mirascılığa taallük eden kanun hükümleri de zahiri bir vuzuh arz etmek tedir, herkes bu hükümleri hakkiyle anladığına kanidir. Eski hükümlere gelince bunların tatbikini icabettiren hadiseler hâlâ pek yüksek olmasına rağmen bunları bilenlerin sayısı gün geçtikçe azalmakta, ve bu kaidelerin tatbikindeki isabet gittikçe şüpheli bir hal almaktadır. O kadar ki sayın yargıtay başkanı geçen yıl adli yılın açılması mü-nasebetiyle verdiği nutukta bu hadiselerle dahi medeni kanun hükümlerinin tatbik edilmesini tavsiye etmekten başka çare olmadığını beyan ettiler.

Hakikat şudur ki memleketimizde yeni hükümlerin en az anlaşılın kısımlarından birisi de miras hukuku bahsidir. Terekenin taksiminden önce durumunu tesbit eden iştirak halinde mülkiyet kaidelerinin birkaç defa tevhidî içtihat kuruluna gittiğini düşünmek kâfi bir delildir sanırız. Tatbikatta tereke işleri karışıklık ve güçlük itibariyle icra işleri ve toprak hukuku ile bir safta gelir. Medeni kanunun bu bahse müteferri hükümleri, İsviçre kanton tatbikat kanunlarından alınacak veya kendi ihtiyaçlarımıza göre yeniden tedvin edilecek hükümlerle kesin ve açık bir şekilde tesbit edilmedikçe bu karışıklık medeni kanun cephesinde devam edecektir. Bu gün veraset senedi veya ilâmı hakkındaki düşünce ayrılığını düşünmek bile durumun ağırlığını göstermeğe yeter sanıyoruz.

Böyle karışık ve vuzuha son derece muhtaç bir alanda tatbikatçılarımızın tahlil ve görüşleri müstesna bir önem kazanabilirdi. Fakat, ne yazık ki sayın Yargıtay başkanlarından ve üyelerinden birkaç zatın birkaç makalesinden ve sayın Başkan Ali Himmet Berki'nin sabık hükümlere ait değerli ve maruf eserinden başka, bu vadede bir himmete raslamıyoruz.

Yargıç Bay S. Aksüyek'in elimizde bulunan eseri bu vadede atılmış bir adım teşkil ediyor. Hemen ilâve edelim ki, bu sistematik bir eser olmadığı gibi birçok ihtimalleri derpiş ve halleden bir şerh de değildir. Buna tabir caizse, bir vulgarisation eseri demek mümkündür. Nazarı esaslar basit misallere irca edilmiş, her bahsin sonuna toplanabilen yargıtay kararları ilâve edilmiştir; ki bu, yargıtay kararlarının ne kadar az ve düzensiz bir şekilde yayımlandığı hatırlanacak olursa - bir hizmet sayılabilir. Ancak, bu kararlar hemen hiç münakaşa edilmemiş, bildirilmekle iktifa edilmiştir.

Eserin ikinci kısmını teşkil eden, eski kanun hükümlerine nazaran millî arazi ve musakkafat ve müstegallatı vakfiyenin intikaline dair esaslar faydalı bir toplamadır.

Fikret ARIK

*
* *

ÖMER LÜTFİ BOCALI: "TAKSİM, ŞUYUUN GİDERİLMESİ VE MİRAS SEBEBİ İLE İSTİHKAK DÂVALARI". İstanbul 1946. 124 sahife.

Memleketimizde müşterek mülkiyet ve iştirak halinde mülkiyet rejimleri, sebep oldukları sayısız ihtilâflar yüzünden süratle ferdî mülkiyet şekline münkalip olmakta-

dır. Nasıl? İşte bu küçük, fakat faydalı kitapta bu önemli konunun ele alındığını görüyoruz. Müellif elde mevcut şerh ve sistematik kitaplardan faydalanmış, fakat tatbikatta pek önemli olan Yargıtay kararlarını da kitabına derceylemekten geri kalmamıştır. Bu kararların hemen hepsi Adalet Bakanlığı Dergisinde yayımlanmış olduğundan, bir konu etrafında bir araya getirilmiş olmaktan başka bir hususiyet taşımamaktadırlar.

Eserin, tertibi, bahislerin önem dereceleriyle mütenasip olarak kitapta aldığı yer ölçülüdür. Faydalı bir monografi olarak müracaat edilebilir.

Fikret ARIK

EMRULLAH GÜN: "SİGORTA HUKUKU". Ankara 1947. 103 Sahife. 3 lira.

Bu küçük, fakat takibettiği gayeye mutabık bir mahiyet taşıyan eser ilk plânda (kâfi derecede hukukî ve teknik bilgisi olmıyanlara) hitab ediyor. Bu bakımdan sigorta mesleğine intisap edenlerle sigortacılık tahsil eden ve sigorta alanında çalışmak isteyenlere ve genel olarak halka faydalı olabilecek bir kitapçık hüviyetini arz ediyor.

Sigortayla ilgili ana kavramları kısa, açık fakat emin bir şekilde izah eden bu eser-hukuk okuyanlara da faydalı bir muhtıra hizmeti görebilir.

Fikret ARIK

*
*
*

HASAN REFİK ERTUĞ: "İDARE HUKUKU DERSLERİ: I, İDARENİN DENETLENMESİ". Ankara, 1937, Sah. 104, Fiyatı 250 kuruş.

Okulumuzun idare hukuku profesörlerinden sayın Hasan Refik Ertuğ, takrirlerinin bir kısmını bu isim altında toplayıp neşretmek suretiyle, hukuk kütüphanemize mühim bir eser ve talebelerine iyi bir ders kitabı kazandırmış bulunmaktadır. Sayın müellifin ifadesiyle "Türk mevzuatının derlenmesinden ve nazariyelere uygun bir surette sistetlenmesinden ibaret olan *İdare Hukuku Derslerinin*" bu ilk cildi, idare hukukunun en mühim ve en çetin kısımlarından biri sayılan "idarenin denetlenmesi" meselesine tahsis edilmiştir.

Büyük iddialardan uzak olduğu ilk bakışta anlaşılan bu kitapta, idarî kazaya ve devletle ilgili uyumsuzluklara mütaallik mevzuatımız sistemli bir şekilde ve gerçekten son derece açık bir üslûpla izah edilmiştir. Bu vasıflarıyla, eser, yukarda da söylediğimiz gibi iyi bir ders kitabı hüviyetini taşımaktadır.

Eserde nazariyata lüzumundan fazla yer ayrılmıştır. Bir ders kitabı için için bu bir meziyettir. Fakat, sayın müellifin hoşgörülüğüne sığınarak şunu söyleyelim ki, idare hukukunun kaynakları arasında içtihatların ne kadar mühim bir yer işgal ettiği düşünülürse, eserde, yerli ve yabancı mahkeme içtihatlarına hiç yer verilmemiş olmasını yadırgamamak mümkün değildir. Kanaatimizce, mahkeme içtihatlarına temas edilmemesi, her halde, idarî dâvaların kabul şartları, iptal sebepleri, devletin malî mesuliyetini gerektiren sebepler gibi bahisler üzerinde fazla durmağa lüzum görülmesinden ileri gelmiştir.

Eserde sırayla şu bahisler incelenmektedir:

GİRİŞ: İdarenin denetlenmesi.

BİRİNCİ BÖLÜM: İdarenin kendi kendini denetlemesi.

İKİNCİ BÖLÜM: İdare yargısı.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: İdare yargısı usûlleri.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: Çözüm yeri uyuşmazlıkları.

EK: Devletle ilgili uyuşmazlıklar:

I — Kamu tüzel kişileriyle ilgili özel hukuk uyuşmazlıkları.

II — Kamu tüzel kişileri arasındaki özel hukuk uyuşmazlıkları.

Son olarak şu noktayı da arz edelim ki, her bahis hakkında tamamlayıcı bilgi edinmek için hangi kitaplara ve makalelere başvurulabileceğini gösteren bibliyografik notların ilâvesi, pek yakında ikinci basısını görmeği umduğumuz bu değerli kitaptan okuyucuların daha fazla istifade etmesini mümkün kılacaktır.

"İdare Hukuku Dersleri"nin mütaakip kısımlarının da bir an önce çıkmasını diler, kütüphanemize kazandırdıkları bu eserden dolayı sayın müellife teşekkür etmeyi borç biliriz.

T. F.

*
* *

TÜRKİYE'DE GENEL KOLLUK teşkil ve görevlerinin gelişimi. (Yazan: Hikmet Tongur, İçişleri bakanlığı E. G. M. yayımlarından, Ankara 1947, sah. 442).

Emniyet Genel Müdürlüğü Arşiv müdürü ve Polis enstitüsü öğretmenlerinden sayın Hikmet Tongur'un "*Türkiyede Genel Kolluk*" adını taşıyan bu kitabı, idare hukuku ve hukuk tarihi ile uğraşanları yakından ilgilendiren bir eserdir.

Müellif kitabını dört büyük bölüme ayırmıştır:

BİRİNCİ BÖLÜM: Osmanlı İmparatorluğu'nda kolluk hizmetiyle ilgili makam, merci ve teşekküller.

İKİNCİ BÖLÜM: Osmanlı başkentinde kolluk.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: Taşrada kolluk.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: Kollukta islahat ve yenileşme. (Tanzimat, meşrutiyet ve cumhuriyet devirlerindeki zabıta mevzuat ve teşkilâtı, bu bölümde mufassal bir şekilde izah edilmiştir).

Eserin plânından da anlaşılacağı gibi, müellif bilhassa zabıta tarihi üzerinde durmuş, kitabın dörtte üçünden fazlasını zabıta teşkil ve görevlerinin geçirdiği inkişâf seyrine tahsis etmiştir. Kaynakların dağınıklığı, ihzarî çalışmaların yokluğu yüzünden, memleketimizde bu çeşit tarihî araştırmaların ne kadar güçlükte yapılabildiği malûmdur. Müellif de bunu önsözünde belirtmekte, mehzaz bulmak hususunda uğradığı zorluklardan haklı olarak şikâyet etmektedir. Fakat gerek kitabın muhtevası, gerekse sonuna eklenmiş olan bibliyografya, müellifin bu yolda bir hayli emek sarfettiğini göstermektedir: bilhassa Başbakanlık arşivindeki araştırmalar neticesinde bulunan birçok yeni belgeler, hukuk tarihimizin bu cephesini aydınlatmak bakımından hakikaten büyük bir kıymet taşımaktadır.

Sayın müellifi başarısından dolayı tebrik ve eseri bütün ilgililere tavsiye ederiz.

T. F.

YÜZYILIMIZIN SOSYOLOJİ NAZARİYELERİ. (Yazan: P. A. Sorokin, çeviren: Münir Raşid Öymen, İstanbul, 1947, sah. 120, Fi 150).

Harvard Üniversitesi sosyoloji profesörü P. A. Sorokin'in dünya ölçüsünde bir şöret kazanmış ve birçok Avrupa ve Asya dillerine çevrilmiş olan "*Les Théories Sociologiques Contemporaines*" adlı eseri memleketimizde de çok tanınmıştır. Fakat bu mühim eser bugüne kadar tam olarak dilimize çevrilmiş değildir. Bu itibarla değerli sosyoloji ve felsefe öğretmenlerimizden M. R. Öymen'in, yalnız sosyoloji ile uğraşanları değil, hukuk ve iktisat sahasında çalışanları da ilgilendiren bu eseri (Fransızca tercümesini esas tutarak) dilimize çevirmeğe başlamış olmasını sevinçle karşıladık.

M. R. Öymen, şimdilik eserin ilk iki bahsinin tercümesini yayımlamış bulunmaktadır. Fakat kitaba yazdığı önsözden eserin tercümesini tamamlamak arzusunda olduğu anlaşılmaktadır.

Yayımlanmış olan 120 sahifelik kısımda "*Mekanik mektep*" ve "*Le Play mektebi*" incelenmektedir. "*Giriş*" kısmında bazı parçaların her nedense atlanmış olması ve birkaç bibliyografik notun alınmaması gibi, belki de tertip hatâlarından ve güçlüklerinden doğan bir takım kusurlar bir yana bırakılacak olursa, tercüme umumiyetle güzel ve berraktır. Burada, mütercimim dil bakımından ileri sürdüğü bazı düşünceleri nakletmekten ve öğrencilerle daimî temas halinde olan bir öğretmenin bu haklı üzüntülerine iştirak ettiğimizi söylemekten kendimizi alamıyoruz. Mütercim dilin sadeleşmesi cereyanına ne kadar taraftar olduğunu belirttiikten sonra, şunları ilâve ediyor: "Fakat vakit vakit gerek mektep kitaplarındaki, gerek resmî muamelelerdeki öz Türkçe olarak kullanılan dilin, milletimizin yüzyıllar boyunca kazandığı ve benimsediği temiz Türkçeden bambaşka bir şekil almış olduğunu görmek, öğrencilerin bile ders kitaplarındaki yeni Türkçe terimlerin birçoklarını beğenmediklerini müşahade etmek, bizi çok üz müştür". "... Bugün dilimizde büyük bir karışıklık görülüyor. Dün müdür, muavin, müfettiş, memur kelimelerinin yerlerine direktör, yarıdirektör, işyar, ispektör gibi kelimeler kullanılmış ve bir müddet sonra bunlar atılarak eskileri kullanılmağa başlanmıştır"... "Biz muallimler,... hükümetin emrinden ziyade milletin emrindeyiz. Biz milletin kültür hazinelerinin bekçisiyiz. Bu sebeple kitabımızda konuştuğumuz Türkçeye bağlı kalmak, ve meselâ okul yerine mektep demek mecburiyetinde kaldık". (Bk. iç kapaktaki önsöz).

Tercümenin bir hususiyeti de şuradadır: tereddüt uyandırması muhtemel bulunan bütün terimlerin Fransızca asılları not halinde gösterilmiştir. Ayrıca, mütercim, yazdığı bir önsözde, memleketimizde sosyoloji çalışmaları ve neşriyatı hakkında izah vermiştir. Nihayet kitabın sonunda, Le Play Mektebi'nin Türkiye'deki taraftarlarından ve bunların çalışmalarından, bilhassa prens Sabahaddin'in fikirlerinden bahseden mühim bir ek mevcuttur.

İçtimaiyat kütüphanemize yaptığı hizmetten dolayı sayın mütercimi tebrik eder. Eserin biran önce tamamlanması yolunda kendisine başarılar dileriz.

T. F.

*
* *

Doç. AZİZ KÖKLÜ: TÜRKİYE'DE PARA MESELELERİ. "1914 - 1946 devresinde para siyasetimiz ve paranın kıymeti" S. B. O. yayımlarından, Ankara 1947 Sah. 8r. Fi. 250.

Bu 81 sayfalık küçük kitap hem memleketimizin para tarihçesini, hem de para ile ilgili meseleleri incelemektedir. Kitabın en göze batır hususiyeti, kısa, bol rakamlı ve çok insicamlı olmasıdır. Bir memleketin para meselelerini diğer iktisadi ve politik meselelere batmadan tetkik etmek kolay bir iş değildir. Müellif bu işi çok güzel başarmıştır. Kitapta, dar mânada para meselelerinin dışındaki bahislere lâzım ve kâfi olandan fazla yer verilmemiştir.

Kitapta okuyucunun dikkatini çekecek ve belki de birçok kimselerin kusur sayacağı bir hususiyet daha vardır. Bazı fikir ve olaylar hemen her vesile ile tekrar edilmişlerdir. Meselâ paramızı idare edecek bir teşekkülün olmayışı, 1929 daki müdahaleyi zaruret haline sokan kambiyo buhranı, ve fiyat teşekkülüne sebep olan mal-para muvazenesi meseleleri, sık sık tekrarlanmıştır. Fakat bu hususun tercih edilmesi için esaslı sebepler vardır. Birincisi, kitap aynı bir hadiseyi üç ayrı zaman bölümü içinde tetkik ettiği için, bazı fikirlerin her bölümde ayrı ayrı tekrar edilmesi hemen hemen zaruri olmuştur. İkincisi, biraz evvel yukarda misal olarak gösterdiğimiz ana fikir ve olayların tekrarı mevzuun insicamını temin için lüzumludur.

Eserin muhtevasına gelince:

Kitap esas itibariyle 3 bölüme ayrılmıştır. Ayrıca başta bir giriş ve sonda da bir netice vardır. Biz de eserin bu tasnifini takibedeceğiz.

GİRİŞ:

Eserin bu kısmı çok özlüdür. Burada evvelâ para sistemi mefhumu ve kanuni paranın izahı yapılmıştır. Bu suretle, yalnız kitapta etüt edilen mevzuu değil, aynı zamanda bu mevzuun ehemmiyeti de açık bir şekilde belirtilmiştir. İkinci olarak para kıymetinin nasıl korunacağı ve bununla ilgili olarak fiyat teşekkülü kısa fakat topluca izah edilmiştir. Üçüncü olarak paranın dış değeri üzerinde durulmuştur. Dördüncü olarak tedavül vasıtaları anlatılmış ve kitapta poliçe, çek v. s. gibi, dar mânada para addedilemeyecek şeyler üzerinde durulmıyacağı ifade edilmiştir. Bu paragrafta ayrıca, tedavül süratinden de bahsedilmiş ve bu hususta, pek haklı olarak, "kabataslak hesaplarla durumu karıştırmamak için, denememizde tediye vasıtalarının tedavül süratine de temas etmiyeceğiz" denilmiştir. Biz bu hususun ihmal edilmesini, müellifi haklı bulmakla beraber, mühim bir eksiklik addediyoruz. Nihayet para kıymeti meselelerini tetkik ederken para-mal muvazenesi formülünde, mal kısmının tetkik dışı bırakıldığı zikredilmektedir. En sonda da kitabın plânı anlatılmıştır.

Girişten sonra bölümler gelmektedir. Bölümler, zamanı esas alarak yapılmışlar ve ikiye kısıma ayrılmışlardır. Birinci kısımlarda paramızın şekline ait tedbirlerden, ikinci kısımlarda da kıymetinden bahis edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM — Birinci dünya harbi başından Lozan muahedesinin aktine kadar geçen devrede (1914 - 1924) paramız:

A. I.

Bugünkü para sistemimizin tarihçesinden bahsedilmiştir. Bunun için

- 1 — Madeni paralar
- 2 — Osmanlı Bankası banknotları
- 3 — Kâğıt paralarımız

anlatılmıştır. Bu son kısımda, birinci cihan harbi içinde yedi tertip olarak çıkarılan ve bugünkü paramızın esasını teşkil eden kâğıt paralar üzerinde teferruatlı malûmat verilmiştir. Ayrıca verilen bilgiyi hülâsa eden bir de cetvel vardır.

II. Harbin bitmesinden 1924 e kadar geçen zamanda muahedelerle paramızın alınmış olduğu durumdan bahsedilmektedir.

B. Bölümlerin bu ikinci kısımlarında, evvelce işaret ettiğimiz gibi, paramızın kıymeti incelenmektedir. Bu inceleme, her 3 bölümde de, evvelâ geçinme ve toptan eşya fiyatları endekslerine, sonra altına, en sonra da kambiyo kurlarına - bilhassa sterlin ve dolara - göre yapılmaktadır.

Bu kısmın sonunda bir meseleye temas edilmiş fakat yeteri kadar izah edilmemiştir. Şöyle ki; harbden evvel memleketimizde nüfus başına iki lira miktarında para isabet ederken 1924 de 10 lira isabet etmekte olduğu, halbuki paramız on misli kıymet kaybettiğine göre, para miktarının nüfus başına $10 \times 2 = 20$ lira düşecek kadar olması lâzım geldiği yazılmaktadır. Ayrıca 1924 de paralı mübadelelerin daha çok arttığı ilâve edilmek suretiyle, para miktarının daha da çok olması lüzumu belirtilmiş, fakat bütün bunları izah için sadece "150 küsur milyonluk para yeni fiyat seviyesi için kafi gelmiştir" demekle iktifa edilmiştir. (Sayfa 25).

İKİNCİ BÖLÜM — Lozan muahedesinin aktinden ilk tedbirlerin alındığı 1929 senesine kadar olan devrede paramız:

A. Bu devrede eski kâğıt paralarımız yeni ve tek bir tertiple değiştirilmiştir. Devlet para idaresi ile fazla uğraşmamakla beraber emisyondayı çekinmekte ve halkın paramıza karşı itimadı artmaktadır. Fakat bu titizliği madeni ufaklık paralar için söylemek mümkün değildir. Devlet bu devre içinde açık ve örtülü olarak açıktan on milyona yakın ufaklık para çıkarmıştır.

B. Müellife göre paramız bu devrede, kıymeti bakımından, başıboş bir haldedir. Halbuki bütün diğer devletler paralarına istikrar vermekle uğraşmaktadırlar.

Memleketimizde, paramızı idare edecek bir teşekkül olmadığından, mahsulün idrak zamanlarında bir para kıtlığı, diğer zamanlarda ise bir para bolluğu olmaktadır.

Paramızın kıymeti birinci bölümde olduğu şekilde geçinme ve toptan eşya fiyatları endeksi, altın ve kambiyo kurlarına göre incelenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM — İlk tedbirlerin alındığı 1929 senesinden zamanımıza kadar geçen devrede paramız:

A. Bu bölümün birinci kısmı 3 kesimde incelenmiştir:

I — Merkez bankasının kurulmasına tekaddüm eden hazırlık devresi.

Burada, "Menkul kıymetler ve kambiyo borsaları kanunu", "Türk parasının kıymetini koruma hakkındaki kanun" ve kararnameler ile "bankalar konsorsiyomu"ndan bahsedilmiştir. Bu arada paramız evvelâ sterline sonra, franka bağlanmıştır

II. T. C. M. B. ile kurulan rejim: bu kesimde iki kısımda tetkik edilmiştir.

1 — T. C. M. B. banknot rejimi ismi altında tedavülün tanziminden bahsedilmiştir. Burada bankanın emisyon şartları incelenmiş, ticari senetler ve avans kalemleri tahlil edilerek, para hacminin, doğrudan doğruya veya dolaylı olarak devlete verilen kredilerle şişirilmiş olduğu gösterilmiştir. Bu kısımda birçok istatistik cetvelleri kullanılmıştır.

2 — T. C. M. B. banknot rejiminde istikrar ve karşılık:

Bankanın, şartlar müsait olmadığı için, kurulduktan sonra istikrarı temin edemediği, zaten bu işin ileride yapılmasının düşünülmüş olduğu, buna rağmen altın ve döviz fiyatlarının tesbit edildiği anlaşıldıktan sonra karşılık meselesi incelenmiştir.

Bu kısım kıymet meselesinin incelendiği, bölümün ikinci "B" kısmına da alınmış olsaydı olurdu.

III. Madeni ufaklık paralar:

Bunların merkez bankası idaresinde olmadığı ve ihtiyaçtan fazla çıkarıldığı anlaşılmıştır.

Paramızın kıymeti tetkik edildikten sonra Almanya ile olan ticari müşabehetlerimizin iç fiyatlarımızın yükselmesine sebep olduğu ve 1936 dan sonra paramızın iç ve dış değerleri arasında farklılık başladığı ve bunun milletler arası serbest piyasada durumumuzu güçleştirdiği - bilhassa ihracat imkânlarımızın daraldığı buna çare olarak ya deflasyon yahut devaluasyon yapılmasının zaruri olduğu anlatılmıştır. Hükümetimiz ikinci yolu tutmuş ve bunu temin eden yedi eylül kararları mufassalan anlatılmıştır.

NETİCE:

Evelâ kitabın bir hülâsası yapılmış, sonra yedi eylül kararları üzerinde tenkidi bir şekilde durulmuş ve esas itibarıyla bu kararların yerinde olduğunu kabul etmek lâzım geldiği izah edilmiştir.

Kitap bu sahada dağınık bir halde bulunan malûmatı topluca ihtiva etmek suretiyle iktisat neşriyatımızda hakiki bir boşluğu doldurmaktadır.

Sadun AREN.
İktisadî ve malî bilimler
asistanı

*
* *

SOUVENIRS D'UNE AMBASSADE À BERLİN. [*]

1931 yılın sonlarından 1938 yılının sonlarına kadar Fransanın Berlin Büyük Elçiliğinde bulunup oradan Roma Büyük Elçiliğine nakledilmiş olan André François-Poncet Berlin elçilik hatıralarını 356 sayfalık bir kitap halinde yayımlamıştır.

Malûmdur ki dünyayı ikinci cihan savaşına sürükleyen hadiseler, 1935 - 1936 İtalyan - Habeş harbiyle kat'i istikametini almış ve bu buhran içinde kurulmuş olan Roma - Berlin mihveri Avrupa büyük devletlerini birbirine mühasım iki zümreye ayırmıştı. Birinci dünya harbinden yenilmiş olarak çıkan ve bu sebeple de harp sonu nizamını beyenmiyerek revizyonist bir politika takibeden Almanya, harbden büyük mütefikleri yanında muzaffer ayrılmış olmasına rağmen kâfi kazanç elde edemediği cihetle kendisini gayrimemnunlar arasında gören İtalya'nın işbirliğini temin edince Avrupa barışı temelinden sarsılmış ve bu eski kıt'a mihver devletlerinin güttükleri bir şiddet siyaseti yüzünden yıllarca huzur ve emniyetini kaybederek sonunda mukadder olan âkibetle karşılaşmıştı.

Bu itibarla iki harb arası politikasında en ziyade dikkat ve alâkayı üzerinde toplamış bulunan mihver memleketlerinin durumlarını yakından incelemek, genel olarak Avrupa politikasının gelişmesini öğrenmek isteyenler için son derece önemlidir: 70 milyonluk medenî bir millet nasıl olup da Hitler diktatörlüğü altına girmeğe razı olmuştur? Dünyanın ikinci bir cihan harbi badiresine sürüklenmiş olması sadece harbçi Eir siyaset takibetmiş olan nazi Almanyasının mı bir eserdir? Bunda harbi kazanmış olup barışı muhafazaya muktedir olamayan batı memleketlerinin de bir mes'uliyet hissesi yok mudur?

İkinci Vilhelm Almanya'sının yıkıntıları üzerinde nazi idaresinin iktidara doğru yükseldiğini Berlin'de müşahade eden ve Avrupa siyasetinin pek kesafet peyda ettiği

[*] Albert Lebrun. Paris, Librairie Plon. 1945, 1946.

bir sırada bu siyasetin ana merkezlerinden birinde bulunarak hadiseleri yakından gören büyükelçinin eseri bu bakımlardan son derece alâka çekicidir.

Kitap 13 bahse ayrılmıştır. Birinci bahis Şansölye Brüning zamanında Almanyanın iç ve dış durumunu ve hasseten Fransa ile bu devlet arasında gözükten yakınlığı anlatmaktadır.

İkinci bahis, Hitler'den evvelki iki Şansölye devrine, Von Papen ve general Schleicher zamanlarına tahsis edilmiştir. Burada gerek Schleicher'le Papen'in birbirlerine karşı çevirdikleri entrikalar ve gerek Cumhurbaşkanı Hindenburg ile Şansölyelerinin Hitler'e tevcih ettikleri mücadeleler gösterilmiş ve sonunda Hitler'in iktidara getirilmesi anlatılmıştır. İki harb arası devresinde Almanya'nın en tanınmış şahsiyetlerinden biri olan Von Papen büyük elçi tarafından şu suretle tavsif ediliyor: "Von Papen Almanya'nın birinci derecede bir şahsiyeti değildir. Onun Şansölyeliğe getirilmiş olması herkesi güldürmüştü... dostları ve düşmanları onu katiyen ciddi bir adam olarak görmüyorlardı. Alnında, asla kurtulamıyacağı silinmez bir hiffet etiketi taşıyordu... Kendi partisinin ekseri üyeleri bile onun hakkında itimsizlik ve nefret hisleri beslerdi... Ona, sathî, müzevir, sahte, mevki düşkün, mağrur, hilekâr ve entrikacı derlerdi... İngilizce ve Fransızca'yı selis bir surette konuşan Papen kendisini Fransız - Alman yakınlaşmasına taraftar bir adam gösteriyordu. (Sayfa 43).

Üçüncü bahis Hitler ideolojisini anlatmakta, dördüncü bahiste Hitler'in iktidara gelmesinden sonra diktatörlüğe doğru yürümesi, Raystah yangını, nazi partisinin diğer partilere karşı açtığı mücadele, yahudi aleyhtarlığı ve Almanya'nın Milletler Cemiyetinden ayrılması gösterilmektedir.

1934 yılına ayrılan beşinci bahiste Almanya'nın Polonya, Fransa ve diğer devletlerle münasebetleri anlatılmış, nazi partisinde bir temizleme yapmış olan 30 haziran olayları teferruatıyla gösterilmiştir. Büyük elçiye göre bu tenkil hareketi sonunda 1200 kişinin ortadan kaldırıldığı hakkındaki tahmin hakikate uygun düşmektedir. Yine bu bahiste Almanya'nın Avusturya ile olan münasebetleri ve şansölye Dolfuss'un naziler tarafından katli hikâye edilmiş, Cumhurbaşkanı Hindenburg'un ölümü ile Yugoslavya kralı Aleksandır'ın Marsilya'da öldürülmesi ve bunun Almanya üzerinde bıraktığı tepki anlatılmıştır. Yazara göre bu suikasdda, İtalya gibi, herhalde Almanya'nın da eli vardır.

Altıncı bahiste mecburi askerliğin ihdası ve buna karşı batılıların Stresa'da bir cephe birliği kurmaları anlatılmıştır. Bu cephe birliği önünde son derece endişeye düşen Hitler, bu iş birliğinin devamlı olmaması yüzünden emrivakiinde muvaffak olmuş ve bu olay ilerisi için onun cesaretini arttırmıştır.

Yedinci bahis Lokarno anlaşmalarının Almanya tarafından yırtılması, Ren böylarının askerileştirilmesine tahsis edilmiştir. İtalya-Habeş harbinin hazırladığı buhranda Almanya, İtalyan dostluğunu kazandıktan sonra artık daha büyük bir cesaretle öne atılıyor ve 7 mart 1936 da Ren gayri askerî mıntikasına ordu sokuyor. Fransa bir harbi göze alacak derecede işi ileri götürüyorsa da sonunda buna cesaret edemiyor. Almanya'da şiddet politikasının itibar kazanmasında fazlaca âmil olan Fransız hükümetinin bu gevşekliliğini büyük elçi şu sebeplere bağlıyor: "Kabine kendi arasında müttehit olmadığı gibi Hitler rejimine karşı büyük bir nefret duymuş olmasına rağmen, halk efkârının böyle bir işi (bu yüzden harbe girmeyi) heyecanla karşılayacağından emin değildi. Bu kararı parlamentonun tasvip edeceğine de itimadı yoktu. Bu devirde barışçı çereyanı henüz çok kuvvetliydi. Nizam aleyhtarları olanların Milletler Cemiyeti vasıtasıyla yola getirilebileceği kanaatında hâlâ ısrar ediliyordu. 1935 mart ve Habeş harbi tecrübeleri bu ruhî haleti henüz değiştirmeğe kâfi gelmemişti. Bir iş birliği ve daya-

nışma politikasından mütevellit kollektif barış siyasetine bağlı kalınıyordu. Herkes tarafından desteklenmeyen ve hele Büyük Britanya ile sıkı bir işbirliği ve tam bir anlaşma temin edilmeden tek başına hareket etmek ihtimalinden hoşlanılmıyordu". (Sayfa 254).

Halbuki Fransa Hitler'in bu darbesini mukabelesiz bıraktığı zaman askerlikçe Almanya'dan daha kuvvetli idi; Alman ordusu bir harbi göze alacak durumda değildi. Bu itibarla, Ren'in askerileştirilmesi hususunda Hitler tarafından verilen karara, ordu henüz hazır olmadığı için itiraz etmiş olan Alman genel kurmayı, Hitler'in, batının ciddi bir mukavemeti ile karşılaşılacağı hakkındaki kanaatinin ne kadar doğru çıktığını görüyordu. Bu olay Hitler'in Almanya'daki nüfuz ve itibarını kat kat artırmış ve Avrupa barışı için ağır bir darbe olmuştu. Büyük elçiye göre "eğer Fransa da Ren'ya'ya asker sevektseydi Alman ordusunun geri çekilmesi ve bu teşebbüsün akim kalması sonunda Hitler rejiminin yıkılması da muhtemeldi" (Sayfa 256).

Sekizinci bahisde Berlin olimpiyatları ve Avrupa'yı bu oyunlarla oyalayan Almanya'nın askerî hazırlıklarını ilerletmiş olması anlatılmıştır. 1937 yılında Alman fabrikaları ayda 500 uçak yapacak duruma gelmiştir. (Sayfa 279).

Dokuzuncu bahisde Anschluss'un hazırlık safhası anlatılıyor. Hitler Avusturya'yı ilhak etmeden önce orduyu ve dış politikayı kendi eline almağa karar vermiş ve kendi fikirlerine karşı direnen veya durumlarından şüphe ettiği kimseleri ordudan ve siyasetten uzaklaştırmış, yeni bir temizlik yapmıştır. 4 şubat 1938 de başkomutan general Fritsh ile harbiye nazırı general Blomberg tekaüde sevk edilmiş ve silahlı kuvvetlerin komutasını Hitler kendi eline alarak kurmay başkanlığına da sadık generallerinden Keitel'i getirmiş, 16 kadar generali tekaüde sevk edip, 44 büyük rütbeli subayın yerlerini değiştirmiştir.

Aynı gün, meslekten yetişmiş bir diplomat olan Von Neurath hariciye nezaretinden uzaklaştırılmış, yerine Almanya'nın Londra Büyük Elçisi Von Ribbentrop getirilmiştir. Vakit vakit Hitler'i itidale doğru çeken Von Neurath'ın yerine, Hitler'in sözlüne katıyen itiraz etmeyen ve hattâ Hitler'den fazla Hitler'ci, atılgan ve hararetlî bir nazi olan Ribbentrop, François-Poncet'ye göre zekâ ve kültürce mütevassıt bir adamdır. Diplomatik meselelerde de pek cahildir. Versay muahedesinin metnini asla okumamıştır. Almanya'nın 1914 denberi yaptığı taahhüdlere haberdar değildir. Lokarno paktının muhtevası hakkında hiçbir şey söyleyemez, Briand - Kellogg misakinin mânasını anlatamaz bir adamdır. Londra'daki elçiliği başarısızlıklarla dolu olduğundan bu yüzden İngiltere'ye karşı bir kin besler. Bu ise onu, İngiltere'nin maddî ve manevî kaynakları hakkında yanlış tahminlere sevkedecektir. (Sayfa 291 - 292).

4 Şubat temizliğinden sonra Hitler Almanya'nın mutlak bir hâkimi olmuş, onu frenlemeğe çalışan kimseler iş başından uzaklaştırılmış olduğundan Almanya'da şiddet siyaseti kuvvetlenmiştir. Dış politikada, İngiltere'nin hiçbir hal ve kârda harbi kabul edemeyeceğine katıyetle inanmış olan Ribbentrop Hitler'e fazlaca nüfuz edecektir.

Onuncu bahisde, Hitler'le Mussolini'yi yakından tanımış olan Francois - Poncet bu iki şahsiyet arasında bir mukayese yapmakta ve onları karakter ve mizaçları bakımından ince bir tahlilden geçirmektedir. Bu bahisde, ilk defa 1934 Haziranında Venedik'de birbirleriyle görüşmüş ve yekdiğerini sevmemiş olan bu iki diktatörün ondan sonraki karşılıklı münasebetleri de anlatılmış, önceleri Hitler'e bir nevi ağabeylik münemesi yapmış olan Mussolini'nin Almanya'nın kudret ve ihtişamı yükseldikçe Hitler'in bir şakirdi vaziyetine girdiği, İtalyan diktatörünün Alman zafherlerini çekemediği ve

Büyük Almanya'ya karşı derin bir korku beslediği hikâye edilmiş, ikinci cihan savaşının ilk yıllarında İtalyan - Alman münasebetlerinin pek enteresan sahneleri açıklanmıştır.

Onbirinci bahiste Şüdet Almanları meselesi ve Münih konferansına götürülen olaylar tafsilâtiyle gösterilmiş, Avrupa'yı harb uçurumunun kenarına kadar getirmiş olan bu buhranda Fransanın Almanya'ya karşı harekete geçemeyişinin sebepleri pek vazih bir surette incelenmiştir. Münih konferansının arifesinde Alman hava mareşalı Göring Fransız hava kuvvetleri komutanı general Vuillemin'ni Almanya'ya davet ederek ona hiçbir şeyi gizlemeden atölyeleri, fabrikaları, gezdiriyor, yeni model silâhları gösteriyor. Üçüncü Rayhın askerî kudretini Fransız generalinin gözleri önüne serdikten sonra generale, bir Çek - Alman harbinde Fransanın ne yapacağını soruyor; "Fransa tahhüdünü ifa edecektir" cevabını alıyor. Fakat, Göring'e bu tarzda cevap vermiş olan Fransız generali büyükelçiye Fransız ordusunun hakiki durumunu şu sözlerle gizlice haber veriyor: "Sizin tahmin ettiğiniz gibi eğer harb Eylülde patlarsa 15 gün zarfında Fransa'nın tek tayyaresi kalmıyacaktır". (Sayfa 326).

Son iki bahis büyük elçinin Hitler'le yaptığı son görüşmeye ve Hitler'in yeniden tahliline hasredilmiştir.

Yukarıya koyduğumuz bazı parçalar François - Ponçet'in eseri hakkında okuyucuya bir fikir vermiş olmalıdır. Yalnız Hitler Almanyası hakkında değil aynı zamanda Avrupa politikası hakkında da çok önemli ve bazı noktalarda gizli malûmat veren bu kitabı ilgililere hararetle tavsiye ederiz.

Rıfki Salim BURÇAK

TÉMOIGNAGE. [*]

Üçüncü Cumhuriyet Fransasının son cumhurbaşkanı Albert Lebrun 257 sayfalık bir kitap yayımlıyarak harb içinde Fransa'da geçen askerî ve siyasi olayların iç yüzünü bir dereceye kadar açıklamıştır.

İlkin Çek ve Polonya buhranlarına kısaca temas edildikten sonra kitabın büyük bir kısmı Fransa muhatebelerine tahsis edilmiştir. Löbrön, Südet buhranını halletmiş olan Münih konferansını Fransız halk efkârının üç zümreye ayrılarak mütalâa ettiğini yazmaktadır: Birinci zümre bu anlaşmanın Fransa'nın şerefini kırdığını ileri sürmekte ve bu itibarla mukavemet gösterilmesi lâzım geldiği kanaatını beslemektedir. İkinci zümrede barışın kurtarılmış olmasından ötürü sevinmekle birlikte bir kere daha böyle bir mesele zuhuruunda Münih'in tekrerrünü istemiyenlerdir. Anlaşmayı beğenen üçüncü zümre ise bir fırsat zuhuruunda gene bu tarzda hareket edilmesini tavsiye etmektedir.

Filhakiğa bu tasnif Fransa'nın Münih'deki mümaşatfâk durumunu ve ondan sonraki mukavemet siyasetini pek iyi aydınlattığı gibi Fransız dış politikasının halk efkârı ile ne derece yakın bir irtibat halinde istikametlendiğini göstermesi bakımından da önemlidir. Fransa, Münih siyasetinin bir daha tekerrürüne müsaade etmemiş, halk efkârının büyük çoğunluğunun arzusuna uygun olarak, harbi kabul etmiştir.

Löbrön 1939 Martındaki Çek buhranının dikkat ve ibrete değer safhalarına temas etmiş ve Alman Hava mareşalı Göringin, Çekoslavakya'nın Almanya'dan korkacak bir seviye olmadığı hakkında 10 Martta Berlin'deki Çek elçisi Mastny'e kendi şerefi ve Hitlerin şerefi üzerine teminat vermesinden beş gün sonra bu devletin Avrupa haritasından ne suretle silinmiş olduğunu anlatmıştır. Çek devlet başkanı Emile

[*] André François-Poncet. Flammarion, Paris.

Hacha ile Dışişleri Bakanı Chvalkovsky'nin 14 - 15 Mart gecesi Berlin'de Başbakanlık binasında Hitler, Göring ve Ribbentrop ile yaptıkları mülâkatın teferruatı gösterilmiş ve Almanların çek devlet adamları üzerinde yaptıkları baskı açıklanmıştır. Gerçi bu nokta daha başka kitaplarda ve ezümle İngiltere'nin son Berlin büyük elçisi Nevile Henderson'nun 1940 yılında neşrettiği "Deux ans avec Hitler" isimli eserinde de mevcut ise de Löbrön olaylara daha fazla vuzuh vermiştir: Hitler Bohemya ve Moravya'yı Alman himayesi altına almağa karar verdikten sonra Hacha ile Chvalkovsky'yi Berline çağırmış ve onlara, memleketlerinin Alman himayesine girmek arzusunda olduğunu gösteren bir vesikayı imza etmeleri teklifinde bulunmuş, kendisi hazırlanmış olan vesikayı imzalayarak salonu terkedip işin müteakip safhasını Göring'le Ribbentrop'a havale etmiştir. Almanlar, Çek devlet adamlarının, yurtlarının ölüm berati demek olan bu vesikayı imzalamak istemeyeceklerini daha evelden tahmin ettikleri için mülâkat devam ettiği müddetçe, ihtiyar Hacha'nın ihtiyacı olur düşüncesiyle, bir doktor hazır bulundurmuşlardır.

Filhakika Çekler vesikayı imzalamaya yanaşmayınca onlarla Almanlar arasında halleli bir oyun başlamış, birinciler masanın etrafında koştukça ikinciler tarafından takib edilmiş ve bu hâl bir sürü tehdit ve baskılar altında saatlerce devam etmiş, doktor, ihtiyar Hacha'ya birkaç defa iğne yapmış, nihayet bitkin bir duruma düşmüş olan Çekler sabahın saat 4,30 da vesikayı imzalamak zorunda kalmışlar ve böylece Hitler de, kendi milleti ve dünya halk efkârı karşısında, Bohemya ve Moravya'nın Alman himayesine girmiş olmasını güya meşru göstermeğe muvaffak olmuştur. (Sayfa 26-27)

Kitapta Fransa muharebeleri, bu muharebelerin en kritik günlerinde Fransız kabinesindeki çekişmeler, bu devletin İngiltere ile olan münasebetleri uzun uzadıya anlatılmış ve müttefiklerin Alman ilerlemesini durduramamış olmalarının askeri sebepleri üzerinde durulmuştur: Müttefik kuvvetlerin Belçika'ya girmesinin askeri bir hata olduğunu kabul eden Löbrön (Sayfa 64) İngiliz'lerle Fransızlar arasında sıkı bir işbirliğinin mevcut olmadığını söylemektedir. Alman zırhlı birliklerinin 12 - 17 Mayıs da yaptıkları taarruzlar karşısında Sedan'la Namour arasındaki 9 uncu Fransız ordusu dağılınca Alman kuvvetleri açtıkları bu gedikten batıya doğru sürat ve cüretle ilerlemişlerdir. Bu durum karşısında müttefikler 22/Mayıs/1940 da, Reynaud ve Çörcil'in de iştirak ettikleri bir toplantıda Alman ilerlemesini durdurmak maksadiyle mukabil bir taarruz plânı hazırlıyorlar. Buna göre Arras'daki Fransız ve İngiliz kuvvetleri Bapaume istikametinde güneye doğru ilerliyecek, Somme üzerindeki Fransız ordusu da kuzeye doğru arazi kazanmaya çalışacak ve bu iki kuvvet birleşerek batıya doğru uzanmış olan Alman cebi veya dili kesilecekti.

Fakat bu plân tatbik edilememiş, İngiliz kuvvetleri Fransız başkomutanı Weygand'ın emirleri hilâfına limanlara doğru çekilmişlerdir. Bunun üzerine Weygand Başbakan Reynaud'ya sızlanmağa başlamış, Reynaud'da 24 Mayıs da Çörcil'e gönderdiği bir telgrafla bu durumdan onu haberdar etmiştir: "Güneyden hareket eden ordularımızı müttefik ordularıyla karşılamak üzere kuzeye doğru çıkarken İngiliz ordusunun, sahableyin verilmiş olan kat'i emirler hilâfına limanlar istikametinde 40 kilometrelik bir çekilme yaptıklarını Weygand bana bildirdi. Bu gafi çekilme, tabiatıyla, Weygand'ı bütün tertiplerini değiştirmek zorunda bırakmıştır. O, gediği kapatmaktan vazgeçmek ve devamlı bir cephe kurmaktan sarfınazar etmeğe kendisini mecbur hissediyor. Bundan tahassül edebilecek neticelerin vahameti üzerinde ısrar etmek lüzumsuzdur". (Sayfa 46).

Öyle anlaşıyor ki Fransız askerleri mütareke sırasında İngiltereye karşı duyulan bu iğbirar hissini fazla tesiri altında kalmışlar ve bu devletin Fransa'ya yardım

etmek niyetinde olmadığı kanaatına varmışlardır.

5 Haziranda Somme, Oise ve Aisne üzerinden başlayan Alman taarruzu ile Fransa muharebeleri en kritik safhasına giriyor. 9 Haziran'da yapılan kabine toplantısında Weygand cephelemlerini durumunu anlatınca herkesi derin bir teessür kaplıyor; askerler artık her şeyin bitmiş olduğu kanaatına varıyorlar. Nitekim Löbrön, Pétain'den kanaatini sorunca "söyliyecek hiçbir sözüm yok" cevabı ile karşılaşılıyor. (Sayfa 73). Hükümet o toplantıda Paristen Tour'a nakletmeğe karar veriyor.

Üç gün sonra Fransız askerlerinin kanaatı tamamen tebellür ediyor; 12 haziran kabine toplantısında Başkomutan Weygand mütarekenin zaruri olduğunu söylüyor ve eğer mütareke istemekte geç kalınırsa ordunun dağılma tehlikesine maruz bulunduğunu, dağılan ordunun ise bir daha toparlanamayacağını bildiriyor. Mütarekeye taraftarlık edenlerle buna yanaşmayanlar arasında mücadele işte bu toplantıda başlamıştır. Başbakan Reynaud mütareke talebi teklifine şiddetle karşı koyuyor, kara muharebeleri kaybedilmiş olsa dahi donanmadan ve imparatorluk kuvvetlerinden bahsediyor, Fransa'yı İngiltere'ye bağlayan bir taahhüdün mevcudiyetini hatırlatıyor. Bu fikre şiddetle sarılan ve Başbakanı destekleyenler Mandel, Campinchi ve Marin'dir. Nazırların ekserisi de bu fikirde olmalarına rağmen mareşal Pétain Weygand'ın fikrine yatıyor.

Bundan sonra mütarekecilerle bunun aleyhinde olanlar arasındaki mücadele gittikçe çetin bir safhaya girmiş ve hassaten Pétain'in tesiriyle mütarekeciler çoğalmıştır. Pétain iki prensibe şiddetle bağlı kalacağını söylüyor: a — Hükümet hiçbir hal ve kârda anavatanı terketmemelidir. Bedbaht Fransa'yı terketmek demek onun ruhunu öldürmek ve memleketi düşmana teslim etmek demektir. b — Fransanın yeniden dirilmesi, tahmini imkânsız olan bir müddet sonra müttetiklerin tekrar Fransız topraklarını zaptetmeleri sonunda değil, bu dirilme ve kalkınma vatana kabul ettirilecek bir tahammülün semeresi olarak elde edilecektir.

Bu düşünce tarzı, iktidarı eline aldıktan sonra Pétain'in takibetmiş olduğu politikayı tamamen izah etmekte, müttetikler zaferinden ümidini kesen ihtiyar mareşalin Almanlar'la işbirliğine girişmesini ve İngiltere'ye karşı takındığı durumu açıklamaktadır. Pétain bu görüşle Çörçil'in İngiltere ile Fransa arasında bir ittifadın kurulması hakkındaki teklifine de yanaşmamıştır. Reynaud ve Löbrön ittifak teklifine taraftar iseler de Pétain bu teklifin mütarekeyi geciktirmekten başka bir amaç gütmeyeceğini ileri sürmüştür. Zira gerek Pétain ve gerek Weygand İngiltere'nin birkaç hafta içinde mücadeleden vazgeçmek zorunda kalacağına inanmışlardır. (Sayfa 113 - 114).

Reynaud 16 haziranda başbakanlıktan istifasını verirken Mareşal Pétain'in iş başına getirilmesini Löbre'ne tavsiye etmiştir. Bu, kitapda müphem kalmış olan noktalardan biridir. Zira mütarekeye şiddetle aleyhtar olan Reynaud'un mütareke taraftarlarının başında bulunan Pétain'i başbakanlık için tavsiye etmesi kolay anlaşılır bir şey değildir.

Löbrön âyan meclisi reisi Jules Jeanneney ve meclis reisi Edouard Herriot ile görüşüp kararını onlara bildirdikten sonra maresalı kabine kurmağa memur etmiş, Pétain de kendisine bu teklif yapılır yapılmaz portföyünü açarak mesai arkadaşlarının listesini hemen cumhurbaşkanına uzatmıştır.

Pétain kabineyi kurduğu günün ertesi günü, 17 haziranda, radyo ile yaptığı bir demeçle muhasamatın durdurulması lüzumunu ilân ediyor. Bundan sonra bahismevzuu olan mühim mesele hükümetin Cezayir'e geçip geçmemesi meselesidir. Löbrön'le âyan ve mebusan reisleri ve maresal Pétain arasında geçen görüşmede Cumhurbaşkanı ve diğer iki reis Cezaire geçmeğe taraftarlık etmişlerdir: Hükümet Alman tazyiki altında mütareke şartlarını serbestçe müzakere edemeyeceği cihetle düşman nü-

fuzundan uzakta bulunan bir yere çekilmelidir. Bu, ne vatan ihanetidir. ve ne de bir firardır. Herriot, âyan meclisi reisinin bu sözlerini yeni delillerle takviye ettiği halde Pétain karşı fikirde ısrar etmiş ve "Fransız milletiyle beraber kalmağı vazifem sayarım. Ben her ne olursa olsun Fransa'dan ayrılmıyacağım" demiştir. (Sayfa 88).

Kabine Cezayire çekilmediği için henüz mütareke imzalanmadan hükümetin iltica ettiği Bordeaux şehri Almanların işgaline düşmüş ve hükümet müttareke şartlarını artık serbestçe müzakere edecek bir durumdan çıkmıştır.

Hükümetin Cezayir'e geçmesini önlemek maksadiyle Laval Parlamento arkadaşlarından bazılarını da yanına alarak cumhurbaşkanına bir baskı, daha doğrusu bir baskın yapmıştır. Ona göre Fransa harbe girmekle bir hâta işlemiştir; fakat şimdi tam bir hezime uğradığı için bu mağlûbiyetin zarurî kıldığı bedeli ödemek lâzımdı. Fransayı terketmek vatana bir hizmet değil bir ihanet idi. Eğer hükümet Fransayı terkedeirse Laval yeni bir hükümetin kurulacağını Löbrön'e anlatmış, İngiltere'nin Fransa'yı terketmiş olduğunu, şimdi artık Almanya ile birlikte yeni bir kıta nizamına gitmekten başka çıkar bir yol mevcut olmadığını söyleyerek Cumhurbaşkanı tehdit altına almıştır. Laval'a göre Almanya nasıl Fransa muharebelerini kazanmışsa kat'i zafer de gene onun tarafında idi; Fransa Almanya ile bir iş birliğine girişirse hesap günü ehven şartlarla barışa kavuşabilecektir. (Sayfa 130).

Löbrön İngiltere'ye karşı kırgın görünmekte, Merzelkebir de Fransız filusunun İngiliz'ler tarafından batırılması sebeplerini anlamayıp bu haberi işittiği zaman kulaklarına inanamadığını ve telgrafları defaatle okuttuğunu söylemektedir. Zira ona göre Fransa, filusunun düşman eline düşmesini önlemek için gerekli tedbirleri almıştı. Bahariye nazırı 24 haziranda donanmaya verdiği emirde gemileri ele geçirmek teşebbüsü her kim tarafından gelirse gelsin buna müsaade edilmeyip gemileri batırmalarını kat'i surette bildirdiği, Pétain nutuklarında filonun düşmana teslim edilmeyeceğini açıkladığı halde İngiltere müttefikinin donanması üzerine baskın yapmıştır.

Löbrön İngiltere'nin, kara muhaberelelerinde de müttefikine kâfi yardımda bulunmadığı kanaatinde. Fransa tamamen yalnız kaldığı cihetle düşmana mukavemet imkânını bulamamıştır. Bunun dışarıya bağlı iki mühim sebebi vardır. Evvelâ Rusya, istiratejik durum temelinden değiştirecek bir tarzda Almanya ile ittifak yapmıştır, saniyen İngiltere, Fransız nüfusundan daha fazla nüfusa sahip olmasına rağmen beynelmil vazifeleriyle mütenasip bir surette Fransanın yardımına koşmamış, 1940 mayısında kit'ada ancak 10 tümenlik bir kuvvet bulundurmuş, birkaç hafta sonra Alman hava kuvvetlerine karşı "İngiltere muharebesi"ni kazanmış olan binlerce uçağını Fransa muharebelerine iştirak ettirmemiştir. (Sayfa 199 - 200).

Löbrön bundan sonra esaret hayatını anlatmakta, İtalyanların esirlere ne kadar mülayim davrandıklarını ve Almanların da ne derece sert muamele ettiklerini hikâye etmiş, Fransız anayasası ve müstakbel barış hakkındaki görüşlerini ekliyerek kitabını bitirmiştir.

Löbrön'ün eseri metodla yazılmış bir tarih kitabı değildir. Önsözünde kendisinin de söylediği gibi bu kitap tetkik ettiği devrin yazarca bilinen ve görülen vesikalarını tarihe emanet bırakmak maksadiyle yazılmıştır. Filhakika, hadiseler içinde yaşamış ve onlar üzerinde aktif bir rol oynamış olan Fransa'nın en yetkili bir şahsiyetinin kaleminden çıkan bu kitabın birçok noktaları vesika mahiyetindedir. İkinci dünya savaşının arifesi ile harp içerisindeki beynelmil durumunu ve hassaten Fransanın vaziyetini vakıdan öğrenmek isteyenler için faydalı bir eserdir.